

Кримінальне право

УДК 343.1:343.13:343.9

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15764887>

**Загально-теоретичне і прикладне поняття ризику
у кримінальному провадженні**

Никеруй Зоряна Богданівна

аспірант кафедри кримінального процесу

та криміналістики факультету № 1,

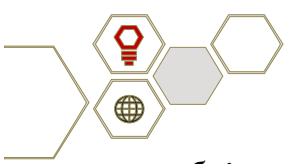
Львівський державний університет внутрішніх справ,

Львів, Україна,

ORCID <https://orcid.org/0009-0007-0464-3360>

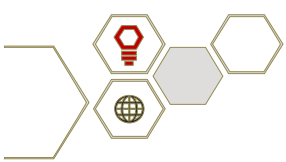
Прийнято: 13.06.2025 | Опубліковано: 24.06.2025

***Анотація.** Поняття ризику у кримінальному провадженні тривалий час залишалося поза фокусом загальнотеоретичного правознавства, хоча воно глибоко вкорінене у практику слідчої та судової діяльності. У сучасних умовах зростаючої правової складності, технологічного прогресу та посиленої уваги до прав людини виникає потреба в системному осмисленні ризику як правової категорії. Метою дослідження є формування цілісного загально-теоретичного підходу до розуміння ризику у кримінальному провадженні, а також виявлення прикладного значення цієї категорії для вдосконалення практики досудового та судового розгляду кримінальних проваджень. У роботі використано методологічну базу сучасної правової теорії, включаючи діалектичний, системно-структурний, компаративний методи, а також елементи когнітивного аналізу. Матеріалами дослідження стали положення Кримінального процесуального кодексу України, судова практика, наукові*

публікації з кримінального процесу та суміжних галузей. У результаті дослідження уточнено зміст категорії «ризик» у кримінальному провадженні, окреслено різноманіття трактувань його трактування. З однієї сторони ризик сприймається як специфічний процес вибору варіантів дії: вибір альтернатив у ситуації невизначеності; вибір дії, результат якого визначається випадком; єдність обставин та індивідуально-групових переваг (критеріїв оцінки ситуації), на основі яких приймається рішення. З іншої – ризик розкривається через безпосередню дію суб'єкта: дія на удачу в надії на щасливий результат; образ дій у неясній, невизначеній обстановці; поведінка за наявності небезпеки, загрози. І на завершення, акцент робиться на ймовірності негативного характеру наслідків: ймовірність помилки чи неуспіху у ситуації з кількома альтернативами; збитки, пов'язані з реалізацією рішення чи викликаний несприятливими чинниками середовища; можливість настання небажаних наслідків (їхній захід) внаслідок дії випадкових факторів; подія, настання якого містить можливість будь-яких втрат. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку нормативної регламентації оцінки та мінімізації процесуальних ризиків, інтеграцію цифрових інструментів оцінки ризику, а також вивчення впливу когнітивних викривлень на прийняття рішень у кримінальному процесі.

Ключові слова: кримінальне провадження, ризик, заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) дії, досудове розслідування, слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд

The General-Theoretical and Applied Concept of Risk in Criminal Proceedings

Zoriana Nykerui

Postgraduate Researcher,

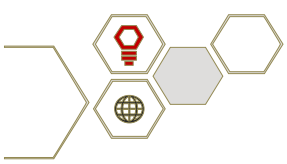
Department of Criminal Procedure and Forensics Faculty No. 1,

Lviv State University of Internal Affairs,

Lviv, Ukraine,

ORCID <https://orcid.org/0009-0007-0464-3360>

Abstract. *The concept of risk in criminal proceedings has long remained out of focus of general theoretical jurisprudence, although it is deeply rooted in the practice of investigative and judicial activities. In modern conditions of growing legal complexity, technological progress and increased attention to human rights, there is a need for a systematic understanding of risk as a legal category. The purpose of the study is to form a holistic general theoretical approach to understanding risk in criminal proceedings, as well as to identify the applied significance of this category for improving the practice of pre-trial and judicial consideration of criminal proceedings. The work uses the methodological basis of modern legal theory, including dialectical, systemic-structural, comparative methods, as well as elements of cognitive analysis. The materials of the study were the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, judicial practice, scientific publications on criminal proceedings and related fields. As a result of the study, the content of the category of "risk" in criminal proceedings was clarified, and the variety of interpretations of its interpretation was outlined. On the one hand, risk is perceived as a specific process of choosing options for action: the choice of alternatives in a situation of uncertainty; the choice of action, the outcome of which is determined by chance; the unity of circumstances and individual-group preferences (criteria for assessing the situation), on the basis of which a decision is made. On the other hand, risk is revealed through the direct action of the subject: action on luck in the hope of a happy outcome; the*

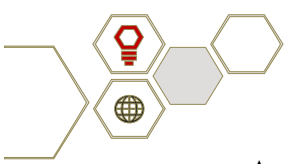

course of action in an unclear, uncertain situation; behavior in the presence of danger, threat. And finally, the emphasis is on the probability of negative consequences: the probability of error or failure in a situation with several alternatives; losses associated with the implementation of the decision or caused by adverse environmental factors; the possibility of undesirable consequences (their occurrence) due to the action of random factors; an event, the occurrence of which contains the possibility of any losses. Further research may be aimed at developing regulatory frameworks for assessing and minimizing procedural risks, integrating digital risk assessment tools, and studying the impact of cognitive distortions on decision-making in the criminal process.

Keywords: *criminal proceedings, risk, measures to ensure criminal proceedings, investigative (search) actions, pre-trial investigation, investigator, inquirer, public prosecutor, investigating judge, court*

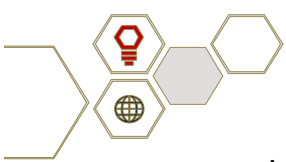
Постановка проблеми. Початок військових дій у 2014 році з переходом до широкомасштабного вторгнення РФ на територію України в лютому 2022 року, пандемія коронавірусу 2020–2021 років черговий раз довели, що ми перебуваємо у «світовому суспільстві ризику». Як відзначає наукова спільнота «...ця метафора У. Бека вказує на системний характер ризиків, притаманних усім сферам життя, що безперервно змінюються під впливом нових технологій, економічних новацій, політичних криз, зміни ціннісно-сміслових конфігурацій»[1, с. 5].

У сучасному кримінальному провадженні ризик є не лише фоновим чинником, а й активним елементом, що впливає на прийняття процесуальних рішень. Його наявність зумовлена невизначеністю, дефіцитом інформації, часовими обмеженнями та складністю правових ситуацій. Водночас, чинне законодавство України лише фрагментарно регламентує поняття ризику, що створює простір для суб'єктивізму та зловживань. У зв'язку з цим виникає потреба у комплексному теоретико-прикладному осмисленні цієї категорії.

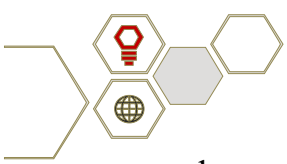
Аналіз останніх досліджень і публікацій. У юридичній науці дослідженням питань, пов'язаних із ризиками, займалися І. В. Басиста, Д. І. Бедняков, В. С. Жерьобін, С. Г. Келіна, В. А. Коновалова, В. М. Кудрявцев, В. О. Мельникова, М. А. Погорецький, В. І. Самороков, В. Т. Томін, М. Є. Шумило й інші науковці. До прикладу, Н. К. Макаренко у своїй праці запропонувала класифікацію ризиків (тактичні, доказові, процесуальні) та акцентувала на необхідності їх правового врегулювання [2]. А. П. Бабій досліджував поняття виправданого ризику як обставини, що виключає злочинність діяння, підкреслюючи потребу у чіткому законодавчому визначенні [3]. Проте, загально-теоретичне осмислення ризику як правової категорії, що охоплює як нормативний, так і когнітивний виміри, залишається недостатньо розробленим.

У сучасному кримінальному провадженні зростає значення цифрових технологій як інструменту обробки доказової інформації та забезпечення безпеки. В. В. Маньгора і Ю. О. Михальчук [4] розглядають переваги та виклики, пов'язані з упровадженням цифрових технологій у сферу права. Автори акцентують увагу на нових типах ризиків, зокрема на проблемах захисту персональних даних, кібербезпеки та автентичності цифрових доказів. Проблематика безпеки суб'єктів кримінального провадження тісно пов'язана із ризиком впливу на їхню процесуальну поведінку. В. С. Зеленецький [5] підкреслює, що поняття безпеки у кримінальному процесі має системний характер і включає правові, організаційні та тактичні заходи. Забезпечення належного рівня безпеки передбачає мінімізацію загроз як для підозрюваних і обвинувачених, так і для потерпілих і свідків, що прямо впливає на ефективність судового розгляду. У межах цифрової трансформації кримінального процесу особливу роль відіграє криміналістика. М. О. Думчиков [6] здійснив ретроспективний аналіз діджиталізації у цій галузі, вказуючи на трансформацію джерел інформації та методів її збирання. Цифрова криміналістика розглядається як складова розвитку технічного інструментарію слідчої діяльності. Р. Л. Степанюк і С. І. Перлін [7] підкреслюють необхідність

модернізації криміналістичної техніки в Україні. Вони звертають увагу на підвищення рівня ризику фальсифікації або маніпулювання цифровими доказами, що, у свою чергу, потребує нових стандартів і процедур перевірки їх достовірності. Аспекти захисту учасників кримінального процесу в теоретичному та прикладному контексті також розкрито у монографії О. О. Гриньківа та А. О. Ляша [8]. Дослідники систематизують заходи забезпечення безпеки, зокрема фізичну охорону, зміну особистих даних та інші процесуальні механізми. Вони акцентують увагу на ризиках неадекватного реагування системи на реальні загрози, що створює прогалини в реалізації прав учасників. Цифрові докази як новий тип інформації, що використовується у кримінальному провадженні, досліджено Д. М. Цеханом [9]. Автор аналізує ризики щодо правового статусу, допустимості та достовірності цифрових доказів, а також їхнього правильного тлумачення у межах судового процесу. Особливу увагу приділено місцю цифрових доказів у загальній системі доказування. Варто зазначити, що в умовах гіпердинамічного зовнішнього середовища безпекові ризики трансформуються і в контексті управління персоналом. А. Штангрет і О. Силкін [10] зазначають, що кадрова стабільність, ефективна система захисту працівників та інституційна готовність до зовнішніх викликів є невід’ємними елементами загальної безпеки, у тому числі в рамках кримінального провадження. Дослідження підкреслює необхідність адаптації систем управління до зростаючих загроз, що мають як внутрішнє, так і зовнішнє походження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковому внеску дослідників у сфері правового регулювання, безпекової політики та цифрової трансформації судочинства, слід зауважити, що низка важливих аспектів проблематики ризику у кримінальному провадженні досі залишається недостатньо дослідженою. Результати цього дослідження можуть бути використані в практичній діяльності правоохоронних органів, органів прокуратури, кримінально-процесуальних підрозділів, центрів

цифрової безпеки, а також у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері кримінального права.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є формування загально-теоретичного підходу до розуміння ризику у кримінальному провадженні, виявлення його прикладного значення, а також розробка концептуальної моделі управління ризиками на різних етапах досудового та судового розгляду.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній кримінальній процесуальній науці та практиці поняття «ризик» усе частіше стає об'єктом наукової дискусії та практичного аналізу. Ризик у кримінальному провадженні охоплює складні правові, процесуальні та етичні аспекти, пов'язані з невизначеністю результатів у ході досудового розслідування, судового розгляду та ухвалення рішень.

Як відзначає В.О. Коновалова, прийняття тактичних рішень у більшості випадків відбувається у ситуації ризику. Терміну «ризик» у психології відповідають три основні значення: ризик як міра очікуваного неблагополуччя в діяльності, зумовлена сполученням імовірності неуспіху і ступеня несприятливих наслідків у цьому випадку; ризик як дія, що з того чи іншого погляду загрожує суб'єкту втратою (програшем, травмою, збитком); ризик як ситуація обрання між двома можливими варіантами дії: менш привабливим, однак більш надійним, і більш привабливим, але менш надійним (результат якого проблематичний і пов'язаний з можливими несприятливими наслідками) [11, с. 76-77].

О. Ю. Булулуков вказує що, під час розслідування різних видів злочинів, особливо на початковому етапі, виникає необхідність приймати рішення в умовах тактичного ризику, оскільки здебільшого слідчий відчуває брак доказової та орієнтуючої інформації, одержання якої пов'язано з певними труднощами, що, власне, й зумовлює цей брак. Це пояснюється тим, що прийняття рішення в умовах невизначеності приводить до того, що передбачити заздалегідь наслідки його прийняття майже не можливо, і

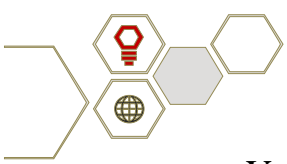
зазначене не може влаштовувати особу, яка приймає рішення. У такому разі у слідчого завжди повинна бути альтернатива в прийнятті рішення, яка є структурним елементом тактичного ризику і дозволяє оцінити з точки зору позитива наслідки прийняття того чи іншого рішення [12, с. 70].

Юридична енциклопедія ризик (від франц. *risqué*, італ. *rischo* – ризик, небезпека, пізньолат. *risicare* – обгинати виступ) визначає як небезпечність виникнення непередбачуваних витрат очікуваного прибутку, доходу, майна, коштів у зв'язку з випадковою зміною умов економічної діяльності, несприятливими обставинами або дією непереборної сили; ступінь імовірності певної негативної події, яка може відбутися в певний час або за певних обставин, тобто можлива подія, поява якої має ймовірний і випадковий характер та зумовлює небажані наслідки для учасника відповідних правовідносин [13, с. 317].

Підводячи певний висновок щодо видів ризику І.В. Басиста вказує, що у юридичній літературі розрізняють криміналістичний, слідчий, тактичний та оперативний ризику [14, с. 263].

Порівняно недавно як засіб забезпечення реалізації прав людини і громадянина в діяльності державних органів став розглядатися правозастосовний ризик. Слід також відзначити про введення в юридичну термінологію шляхом його нормативного закріплення терміну ризик у кримінальне процесуальне законодавство із прийняттям КПК України 2012 року [15].

Гарантованість прав особи багато в чому залежить від ефективності законодавства, його здатності адекватно реагувати на зміни, що відбуваються в суспільних відносинах. Сьогоднішній стан вітчизняного кримінального процесуального законодавства характеризується наявністю значної кількості розпливчастих формулювань, колізій та прогалин у нормах, низьким рівнем юридичної техніки, в тому числі щодо визначення правової природи ризику у кримінальному провадженні.

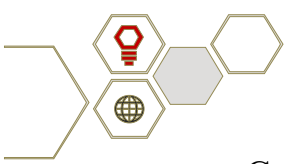

У цих умовах важливого значення набуває правозабезпечувальна діяльність державних органів та посадових осіб, що здійснюють кримінальне провадження. Незважаючи на те, що юридична практика виробила досить досконалі технічні правозастосовні прийоми вирішення юридичних колізій та способи заповнення прогалин у процесі правозастосування, багато актуальних питань реалізації прав особи залишаються не вирішеними. Правозастосовник виявляється у складних умовах: недостатність чітких законодавчих дефініцій, й у деяких випадках відсутність юридичних механізмів реалізації норм, закріплюють права та свободи людини, з одного боку, і обов'язок забезпечити реалізацію цих права і свободи, з іншого боку, створюють йому складну ситуацію.

Ризик – це не просто загроза помилки, це структурний елемент професійної поведінки слідчого дізнавача, прокурора, судді та суду, який виникає через необхідність здійснення правозастосовної діяльності в умовах невизначеності, дефіциту інформації та правових колізій. Сучасна криміналістика розглядає ризик як чинник, що супроводжує кожен етап досудового розслідування: від реєстрації кримінального правопорушення до передачі справи до суду.

У правозастосовній діяльності ризик постає як фактична основа юридичної справи (кримінального провадження), як об'єкт юридичної оцінки, як ситуативна характеристика правозастосовної діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду. Ризик може бути не лише підставою для ухвалення рішення у кримінальному провадженні, а й самим змістом діяльності суб'єкта правозастосування. У цьому аспекті його можна розглядати як правозастосовний ризик, а саму правозастосовну діяльність як ризиковану.

Правозастосовний ризик можна визначити як ухвалення в умовах невизначеності правозастосовного рішення, результати реалізації якого не можуть бути однозначно зумовлені. Іншими словами, щодо результату реалізації такого рішення є невизначеність – позитивний результат, так само як і шкода інтересам, що охороняються, носить ймовірнісний характер.

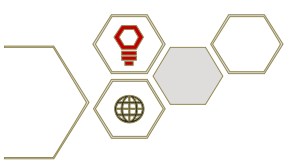
Ситуація ризику у процесі правозастосування у кримінальному провадженні виникає за об'єктивно існуючої невизначеності. Вона виражається в тому, що для досягнення цілей, що стоять перед правозастосовником, чи то забезпечення реалізації забезпечення суб'єктивного права учасника кримінального провадження, розслідування кримінального правопорушення або вирішення питань, має глобальний характер.

Процес прийняття та реалізації тактичних рішень в умовах тактичного ризику завжди спрямований на вирішення певних тактичних завдань. Їхнє вирішення в процесі розслідування вимагає врахування факторів, що визначають рівень тактичного ризику. До них належать методи прийняття тактичних рішень, а також психологія прийняття тактичних рішень у даних умовах, що відображають рівень криміналістичних знань та позитивного досвіду слідчої практики.

Практичній діяльності слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді та суду провадження ним процесуальних, організаційно-підготовчих, розшукових та інших дій, як правило, передуює аналіз вихідних даних та оцінка конкретної ситуації у кримінальному провадженні з подальшим прийняттям відповідних рішень. Проте процеси прийняття та практичної реалізації цих рішень пов'язані з подоланням суттєвих труднощів. Один з їх різновидів – тактико-управлінські труднощі, зумовлені складним імовірнісним характером вибору правозастосовцем однієї з можливих способів своїх дій, кожен із яких гарантує досягнення поставленої мети, але й виключає ризики настання додаткових негативних наслідків (проблеми тактичного ризику).

Залежно від співвідношення даного виду труднощів, що протистоять слідчому, дізнавачу, прокурору, слідчому судді та суду та сукупності ресурсів, що знаходяться або додатково залучені до його розпорядження, виникають ситуації тактичного ризику.

Найважливішою характеристикою ситуації тактичного ризику є серед безліч рішень абсолютно надійного, обов'язкового що веде до наміченої мети. Тому навіть у разі прийняття найбільш оптимального рішення завжди

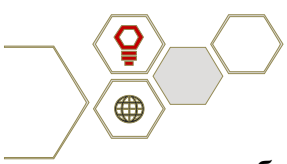

залишається можливість настання невдалого результату обраного правозастосовником способу дій. Ситуації тактичного ризику виникають, як правило, лише тоді, коли неможливо відмовитися від вирішення конкретного завдання без реальної небезпеки заподіяння ще більшої шкоди цілям розслідування, судового розгляду у той час як для їхнього досягнення відсутні гарантовані способи дій. Рішення слідчого, прийняте в умовах тактичного ризику, може виявитися не тільки недостатньо надійним, а й помилковим і не тільки не призведе до наміченої мети, а й завдасть певної шкоди розслідуванню.

Нормативне закріплення терміну «ризик» у кримінальному провадженні із наступним його деталізованим алгоритмом в більшій мірі стосується застосування запобіжних заходів.

Проте слід сказати, що ризик у кримінальному провадженні стосується не тільки цього одного інституту. Так, для виклику слідчим, прокурором (ч. 2 ст.133 КПК України), відсторонення від посади (п. п. 5-6 ч. 2 ст. 155 КПК України), тимчасового доступу до речей і документів (п. 4 ч. 2 ст. 160 КПК України), тимчасового вилучення майна (ч. 2 ст. 167 КПК України), затримання з метою приводу (ч. 4 ст. 189 КПК України), затримання уповноваженою службовою особою (п.п. 3-4 ч.1 ст. 208 КПК України), об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування (ч.1 ст.217 КПК України), допиту (ч. 3 ст. 224 КПК України), обшуку осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні (ч. 5 ст. 236 КПК України), проведення експертизи (п. 1 ч. 1 ст. 244 КПК України), втручання у приватне спілкування (ч. 4 ст. 258 КПК України), аудіо-відеоконтролю особи (ст. 260 КПК України), накладення арешту на кореспонденцію (ч. 2 ст. 261 КПК України) та інших, закон формулює підстави однаково - «достатні підстави вважати», хоча правові наслідки ризику в цих випадках далеко не рівнозначні: це примусове вторгнення в житло, обмеження волі і ізоляція від суспільства, втручання у приватне спілкування, тощо.

Вказівка закону про застосування запобіжного заходу, у тому числі взяття під варту, альтернативні. Врахувавши, наприклад, вік, сімейний стан, рід занять

та особистість підозрюваного, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд можуть утриматися від нього. І ось тут, всупереч досить поширеній думці практичних працівників, вони ризикують більшою мірою, оскільки не мають у своєму розпорядженні вичерпної інформації, що виключає сумніви в належній поведінці підозрюваного залишеного на волі.

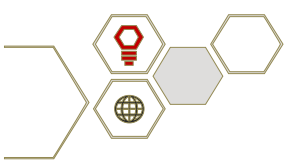
Спираючись на викладене, ми приходимо до наступних висновків: якщо не брати до уваги вузько спеціальних значень ризику, то різноманіття трактувань можна звести у такі групи:

у першій, ризик сприймається як специфічний процес вибору варіантів дії: вибір альтернатив у ситуації невизначеності; вибір дії, результат якого визначається випадком; єдність обставин та індивідуально-групових переваг (критеріїв оцінки ситуації), на основі яких приймається рішення;

у другій групі ризик розкривається через безпосередню дію суб'єкта: дія на удачу в надії на щасливий результат; образ дій у неясній, невизначеній обстановці; поведінка за наявності небезпеки, загрози.

у третій акцент робиться на ймовірності негативного характеру наслідків: ймовірність помилки чи неуспіху у ситуації з кількома альтернативами; збитки, пов'язані з реалізацією рішення чи викликаний несприятливими чинниками середовища; можливість настання небажаних наслідків (їхній захід) внаслідок дії випадкових факторів; подія, настання якого містить можливість будь-яких втрат. Поєднання другого та третього підходів дозволяє розглядати ризик як дію, спрямовану на привабливу мету, досягнення якої пов'язане з загрозою втрати, або як ситуативну характеристику діяльності, що включає невизначеність результату та несприятливі наслідки у разі неуспіху.

Кожне визначення виділяє особливі риси ризику, хоча між ними є щось спільне, а саме йдеться про процес прийняття рішення суб'єктом та його дії в ситуації невизначеності під час здійснення правозастосовної діяльності. Виняток становить третя група, де ризик пов'язується зі збитками, отриманими, наприклад, внаслідок стихійного лиха. Однак, на наш погляд, таку шкоду не

можна назвати ризиком. Ризиком є можлива шкода як наслідок прийняття самого рішення. Якщо причини збитку знаходяться зовні, ми маємо говорити про небезпеку. Отже ризик одних може стати небезпекою для інших. Дуже часто, говорячи про ризик, автори наголошують на небезпеці, на яку наражаються люди, а не на можливих перевагах, якщо бажаної мети досягнуто. Тим часом, у разі ризику можливий як успіх, так і неуспіх.

Висновки. Ризик у правозастосовній діяльності слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді та суду під час кримінального провадження є складним і багатовимірним феноменом, який поєднує правові, психологічні, етичні та інституційні аспекти.

Вивчення ризиків у суспільстві стало нагальною потребою. Чим далі воно просувається шляхом науково-технічного прогресу, тим більше ризикує. Крім того, люди все частіше приймають рішення за наявності не однієї, а безлічі альтернатив. Отже, тут зростає рівень ризику.

Ризик у кримінальному провадженні є не лише об'єктивною реальністю, а й інструментом правового аналізу. Його осмислення дозволяє підвищити якість процесуальних рішень, зменшити кількість помилок та забезпечити баланс між ефективністю правосуддя і правами людини. Подальші дослідження доцільно спрямувати на: розробку законодавчого визначення поняття «ризик» у КПК України; створення цифрових систем оцінки ризиків; вивчення впливу когнітивних упереджень на процесуальну діяльність.

Список використаних джерел

1. Ризики в сучасному нестабільному суспільстві: соціальні і культурні виміри; за ред. Л.Г. Скокової. Київ: Інститут соціології НАН України, 2021. 295 с.
2. Макаренко Н. К. Актуальні проблеми виникнення ризиків під час кримінального провадження. Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. 2016. № 1 (98). С. 133-140.
3. Бабій А. П. Діяння, пов'язане з ризиком, у кримінальному праві України. Правова держава. 2002. № 5. С. 167-173.

4. Маньгора В.В., Михальчук Ю. О. Використання цифрових технологій у праві: перспективи та виклики. Інформація і право. 2023. № 4(47). С. 147-158.
5. Зеленецький В. С. Поняття безпеки та її забезпечення суб'єктам кримінального процесу. Вісник ун-ту внутр. справ МВС України. Харків, 1997. Вип. 2. С. 84 – 88.
6. Думчиков М. О. Процеси діджиталізації і криміналістика: ретроспективний аналіз. Криміналістика і судова експертиза, 2020, 65, 100–108.
7. Степанюк Р. Л., Перлін С. І. Цифрова криміналістика й удосконалення системи криміналістичної техніки в Україні. Вісник Луганського держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. 2022. №3 (99). С. 283–294.
8. Гриньків О.О., Ляш А.О. Заходи забезпечення безпеки у кримінальному судочинстві: [монографія]. Тернопіль: Астон, 2012. 260с
9. Цехан Д. М. Цифрові докази: поняття, особливості та місце у системі доказування. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2013. №5. С. 256–260.
10. Штангрет А., Силкін О. Безпекові аспекти управління персоналом в умовах гіпердинамічного зовнішнього середовища. № 9(37), 2024. Наукові інновації та передові технології. С. 227-237. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9\(37\)-227-237](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9(37)-227-237)
11. Коновалова В.О. Юридична психологія: Підруч. – 2-ге вид., перероб. і доп. Харків, 2008.
12. Булулуков О. Ю. Прийняття рішень в умовах тактичного ризику. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Вип. 9. С. 67-72.
13. Юридична енциклопедія: в 6 т./редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. Енцикл., 1998. Т. 5: П-С. 2003. 736 с.
14. Басиста І.В. Окремі аспекти допустимості психологічного впливу та ризику при прийнятті процесуальних рішень слідчим. Право і суспільство. 2012. № 1. С. 262-268.

15.Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012
. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>